

رقص ملی"، تجلی گاه فرهنگ آذربایجان

تاریخ از دو تا سه هزار سال قبل از میلاد، شاهد حضور رقص در سرزمین آذربایجان بوده است. رقص ابتدایی، با ایما و اشاره (پانتومیمی) که در ارتباط متقابل با محیط کار، جان گرفت و هموار تحت سلطه شرایط معیشتی قرار داشت. قومی که با شکار حیوانات گذران زندگی می کردند، رقصی از خود به نمایش می نهادند که حرکات نرم و جذاب به کار رفته در آن رنگی از سحر و جادو داشت.

حرکات آرومندانه کشاورزان برای وفور محصول، که همواره با نوای ساز همراه بوده، حالاتی مشابه برداشت گندم یا چیدن انگور را به نمایش می گذاشت و این دلیلی است روشن برای استمرار چند هزار ساله رقص در آذربایجان. رقصی که پیوندی عمیق با دگرگونی های مادی و معنوی مردم دارد و بازتاب قاطع خصوصیات ملی اوست.

در حفاری های اخیر در اراضی "قوبوستان" کنار دریای خزر، تخته سنگ هایی بدست آمده است که رویشان پیکر عده ای در حال رقص (تقریباً شبیه رقص یاللی) حک شده است (1).

چگونگی حرکات رقص با اصطلاحات کلاسیک بیان می شود که در مورد مزبور دستها با حرکات "port-de-bras" در وضعیت چهارم و پاها در وضعیت دوم "en-de-hors" به حالت کشیده دیده می شود که این "positio" (وضعیت) هنوز هم در رقص آذربایجانی جزئی ناگسستنی به شمار می رود. این برخورد علمی با قضیه، پیوند عمیقی میان انواع مختلف رقص ایجاد می کند دلیلی است قطعی بر وجود وجوه اشتراک آنان و تبعیت متناسب رقص از کلام و موسیقی. همچنین عبارات (دنییب- اویناماق) و (چالیب- چاغیرماق) دلیل دیگری بر این مدعاست. و هنوز هم بسیاری از نوازندگان، وقتی رقص حالت "سوزمه" به خود می گیرد، در قطعات خود آهنگ را بصورت "ostinato" (لجوجانه) پی

می گیرند، تا میان صدای خواننده و ریتم رقص هماهنگی ایجاد گردد.

همچنین از دیرباز، تماشاگران با کف زدن و ایجاد ضربات تمپیک، هنرمند را همراهی می نمایند، در رقص آذربایجان سه اپیزدو مشخص وجود دارد:

1- بخشی که در آن، هنرمند طول و عرض مجلس را با سرعتی بسیار می پیماید.

2- بخش لیریک (تغزلی) که پاها تقریباً بی حرکت بوده، شکم و سینه حرکات ملایم و لطیفی انجام می دهند.

3- دوباره رقص حالت شور و خروش به خود می گیرد و طول و عرض مجلس با سرعتی یکنواخت پیموده می گردد(2).

در تابستان 1936 از سوی فیلامونیای آذربایجان هیأتی به قصد گردآوری رقص های بومی و فولکلوریک آذربایجان به نقاط مختلف اعزام شدند که معلوماتی بسیار ارزنده از یک کشاورز اهل "قازاخ" کسب نمودند. "صمد کیشی" اظهار می دارد که رقص های مردانه آذربایجانی اکثراً از جنگ ها و شجاعت ها و شهامت های مردان این دیار برگرفته شده اند و در عین حال هنر و ظرافت به کار رفته در آنها بیننده را به شدت مجذوب خود می کند.

در حالیکه جهش های تند و پرش مانند برخلاف رقص مردانه در رقص های بانوان وجود آنچنانی ندارد. در رقص بانوان به نام "چیله مه"، حرکات هنرمند، چنان است که گویی در میان لاله و گل راه می رود، با دست های خویش روی آنها آب می چلاند و سپس دستهایش را چون بال پرندگان باز کرده، و همچون پرنده اوج می گیرد و به رقص "سوزمه" وارد می شود و دوباره با حرکتی دایره ای بخش "چیله مه" را اجرا می کند.

طبیعت و نقش و نگارش در رقص فولکلوریک آذربایجان سهم به سزایی داراست و چنین است که برخی رقص ها نام گل به خود گرفته اند.

مثلاً "قیزیل گول اویونی" (رقص گل سرخ)، "لاله اویونی" (رقص لاله)، "نیلوفر اویونی" (رقص نیلوفر)، "بنوشه اویونی" (رقص بنفشه) و ...

نام شهرهایی چون دربند، تفلیس، عشق آباد، عسگرانی، قارس و انزلی نیز به رقص ها نهاده شده است. همچنین

برخی از آنها با ارقام ریاضی مشخص گشته اند: "آلتی نومره اویونی"، "یوزبیر اویونی" و ...
در رقص های ریتمیک نیز، "ایکی، دورد اویونی" (رقص 2/4) و "اوچ، دورد اویونی" (رقص 3/4) و "آلتی، سگگیز اویونی" (رقص 6/8) و "آلتی، اون آلتی اویونی" (رقص 6/16 یا لژگی) به چشم می خورند.

رویدادهای تاریخی و اجتماعی و شرایط و موقعیت های خاص نیز در رقص مردم آذربایجان مؤثر بوده اند.
چنانکه پس از به کار افتادن راه آهن در اروپا، وقتی برای اولین مرتبه در آسیا، خط آهن محدودی بین شهرهای آذربایجان شوروی سابق کشیده شد، رنگ و اغزالی (آهنگ بسیار زیبایی "راه آهن") ساخته شد.

بعد التحریر: امیدوارم مردم آذربایجان، علی الخصوص جوانان این دیار با مدنظر داشتن تاریخ چند هزار ساله رقص در این مرز و بوم و با عنایت به رسوخ مظاهر فرهنگ آذربایجان در جای جای این رقص قومی، در حفظ و زنده نگهداشتن فولکور و فرهنگ خویش بکوشند و در عمل به این وظیفه تاریخی کوتاهی ننمایند.

"انشاءالله"

پانویس ها:

- 1- رجوع کنید به آذربایجان تاریخی- ج 1، ص 32، آذربایجان س-س-ر-ای- آنشریاتی باکی 1958
- 2- آذربایجان خالق رقص لری- قمر الماس زاده، ا-ای. د. کاقالتیسیکایا، ب. آ. محمد اوف، آ. پ. آکوپوف- نشریات همبستگی- باکو 1959، ص 7

امیر رضا صیادی

Amir_sayyadi@ourtariz.com

برگرفته از:

www.ourtariz.com